

Ein glóð av heimseldinum

— *nøkur orð um bundna skaldskapin hjá William Heinesen*

Millum tað nógva ment-unargóðsið, USA eftir 2. heimsbardaga hevur flutt út til Europa, er ein heil bókmentalig grein — science-fiction, sum hon verður rópt. Sumt av skaldskapinum glógvir — ein minnst við gleði nøvn sum Bradbury, Clarke, Ursula leGuin. Men tað mesta er hópfraðleidd bókmentalig ifylla. Tú skalt eittast at gera ferðir til lógin tungli í rúmdarinnar ytstu avrókum. Í staðin fyri verður tú sleptur inn í trógar heimar hjá hugskerdum hövundum, sum á ein ósunnan máta eru upptiknar av gadgets, sum eru særir fyri evni til at skapa livandi persónar, og sum minst av øllum eru

skald.

Føroyiski rithøvundurin William Heinesen er skald. Hann hevur ikki brúk fyri slikari dagdølvju fyri at fara á flog. Hann gjørdi sína rúmdarferð fyri áttati árum síðani. Mitt á tí veldugu vetrar-breytini, har stjörnumar teljast sum sandskorn, lendi hann á eini løgnari planet. Henda planetin uddi í merkiligum skapningum, kyttum og urtum. Ivaleyst kundi hann farið víðari, um hann legði í. Men her var nóg mikið at geva sær far um eina heila ævi. Og hvi skuldi hann farið longur? Hann er staddur mitt í rúmdarinnar hjarta:

De dunkle Bjerge gled i Mørket ud.
Den tunge, trygge Jord — hvor blev den af?
Den sprang i Rummet ind og fandt sin Plads:
et lille Løv paa Stjernerhimlens Træ.

Det toner bundløst fra det tomme Dyb;
en frossen Luftning gennem Kronen gaar —
et Sus af Evighed og øde Aar.
Og Stjernelevet skælver som i Nød —
som ville alle Blade bryde op
og løse sig fra Træet, et for et,
og sejle deres Vej i Mørket ud.

Henda yrkingin er úr savninum Stjernerne Vaagner. Stjörnuatræið er veraldaraskin Yggdrasil, sum vit kenna úr tí norrønu heimsuppfatan-

ini. Yrkingin er eitt gott umboð fyri skaldskapin hjá William Heinesen frá hesari tíðini — ein sterkur natúrskaðskapur, tíðleysur, ofta eisini staðleysur.

har menniskjan hómast, skuggakend, nøtrandi undir natúrinnar veldi,

Kun den, der endnu kan forfæres,
bevarer sin Menneskesjæl
naar Mørket, det vældige, stemmer
imod hans Nakke sin Hæl.

William Heinesen hevur givið út tilsamans sjei yrkingasøvn, ið fevna um hálva öld. Tey falla í tveir partar — Arkktiske Elegier, Højbjergning ved Havet, Sange mod Vaardybte, Stjernerne Vaagner og Den Dunkle Sol, sum komu út undan 2. heimsbardaga — og Hymne og harmsang og Panorama med regnbue, ið komu út eftir 2. heimsbardaga. Tær broytingar, hansara skaldskapur hevur verið fyri, í sniði, tilfari og sjónarmiðum, frá tjúgu- og triatiár-unum til fimti- og seksti-árin, eru av einum slag, ið bara kunnu gagna einum yrkjara — frá samtidarløysi til samtidarviðmerking, frá individualismu til felag, frá tí vónríku De vise Mænds Hjemfærd til ta glúsku Biskop Wolfs passion. Tekniskt eru framstiginu kollveltandi — sum vit siggja, um vit samanbera eitt nú Lysavisen úr Den dunkle Sol við Jam Session 1959, har tann vesturlenska siðmenningin frá

móti eini bakgrund av stjörnum og ævinleika:

»Nippen til Glas og Bakk-
en paa Piber / og stille
Nippen til Evigheden».

Samtíðin er ikki við í hesum yrkingunum, heldur ikki menniskjan sum sosialur skapningur. Viðkvom sansan, hvassar silhouettir, visuel meg eyðkennir tær. Kynstrið at lata natúrinnar veldi rína við teg verður til motto:

Men tað hendir seg, at kritikarin ger lesaranum ferðina tvørligari enn neyðugt. Tá ið onkur kritikari hevur roynt at seta William Heinesen í bás sum verandi — at kalla burturav — «kosmiskan», so má hetta takast við stórum fyrvirni — ein slik etiketta kundi lættliga komið at fjalt livselskan, livsverjaran, tann sosialt engageraða stríðsmannin William Heinesen.

Tibetri hevur William Heinesen sjálvur í sínum yrkingum loftað øllum royndum at veita seiggið burtur úr skaldskapi sínum við burturkámandi spjældrum. Poste restante til Shi-kings digtere sigur ikki, so lítið um hansara egna skaldskap: »Mere jordisk end jeres / var ingen jordisk sang. / Ingen, ingen / havde dybere rod i denne verden, / vort gædefulde hjem, / hvor toner, farver og ord / udløser tingenes væsen / for deres trofaste elskere». Sannleikin er heldur, at William Heinesen fyrst og fremst er antimetafysikari, ein dyrkari av livinum, holdinum, heiminum. Hansara skaldskapur botnar í eini støðugt endurnýggjaðari undran um okkara merkligu og fjølbroyttu og vøkru tilveru, eina tilveru, ið sum kunnugt eisini fevnir um deyða og myrkur. Og faur mann á donskum hava yrkt so vakurt um ljós og myrkur, um deyðan hjá tí einstaka og um livsins (og hugans!) staðugu endurnýggjan sum William Heinesen. Dømi eru tann stoiska

sigur frá tankum, sum filosofar hava brúkt bókur til at greiða frá, og tann sárt poetiska Mørket taler til den blomstrende busk. Ein variation yvir sama tema er En ballede om gamle riddersmænd, sum endar soleiðis:

Vi dvæler kun kort i jeres
by
alle vi henfarne mænd.
Så rider vi ind i solopgang-
en
for aldrig aldrig mere
at vende tilbage igen.

Thi nu er verden ny
og alle haner galere
i vilden sky.

Tað er ógjørlegt í eini stuttari grein at geva eina mynd av rikidøminum í skaldskapinum hjá William Heinesen. Krunan á hansara bundna skaldskapi — og ein tindur í hansara virki sum rithøvundur — er savnið Panorama med regnbue. Í hesum savni kemur breiddin í hansara skaldskaparliga kynstri rættliga til sjóndar — her eru yrkingar so ymiskar sum Det muntre Nord, eitt rim, sum goymir í sær um somu tíð sublimt ovfara-kæti, djúpan kærlleika til heimlandið og gudabornan poesi. Tanker í halvtredserne, ein beinrakin parodi yvir teir yrkjarar, sum fremja »den fortvivlede parringsleg med formålsløshedens edderkøb», og Mørket taler til den blomstrende busk, málningar og yrking í senn, fullfiggjað í sínum musikaliteti. Sterkast í savninum kenst dómurin yvir eina siðmenning, sum — við kirkjanna samtykt og vælsignils — nærlígt og miðvíst fyrireikar sína egna undirgongd (»i vældige depoter i vore førende kulturlande / ligger verdens multiple undergang parat / ...absolut perfektibilitet garanteret»). Reseptin er framvegis bara ein, tann sama sum í Hábetts klokke:

Internationale —
denne mindelige broder-
skabshymne
denne de kuede massers
gamle harmsang og
slagsang
mere globalt aktuelt i dag
end nogensinde —...

Skaldskapurin hjá William Heinesen er ein beild, óskiljandi samansjóð av holdrunnari livsdyrkan og ælabogaføgrum poesi, av menniskjansligum samhuga og sosialum harmi og — fyrst og fremst — av vónum, sum bera upp um øll døpur út-lit.

Hanus Andreasen

Hør: vi genopstår af døde
når i broderskab vi samles
for at kæmpe imod galskab,
for i fred at bygge sammen!
Sådan lyder klokken kalden,
dagen lang, natten lang,
fra det fjerne Pyong-Yang.

Sådan lyder klokken kalden,
håbets nye simple sang.
I alverdens knuste klokker
bor den samme unge klang.
Alle klodens hjerter banker,
dagen lang, natten lang,
tækt til den store fjerne
men udræbelige sang.
Håbets klokke! Håbets klokke!
Pyong-Yang! Pyong-Yang!

Eitt eyðkenni fyri skaldskapin hjá William Heinesen er samhugi, ein samhugi, ið røkkur út um menniskjuna, út um jørðina, ið ger alt, hann nemur við, ibygt:

Of hvad med hundestejls unge,
der er så lille som det mindste komma i
åbenbaringen?

Of hvad med hvalen,
det store ensomme Guds barn,
der nyser så træstigt i ødet?

Uppgávan hjá kritikar-
anum er at vera vegvisari
inn í skaldskaparins lond.

livsuppgærdin Thi natten
kommer, har yrkjarin leik-
andi lætt og í fáum orðum